Projev prezidenta republiky na slavnostním ceremoniálu při příležitosti 30. výročí České republiky

20.6.2023 - Petr Pavel | Správa Pražského hradu

Vážení ústavní činitelé, vážení hosté, dámy a pánové,

samostatná Česká republika vznikla z krize. Z krize vztahu mezi dvěma národy, které společně strávily v jednom státě desítky let. Výsledkem byl rozvod s národem, jehož jazyk nám byl vždy nejbližší, se kterým jsme nikdy nepotřebovali žádné tlumočníky, abychom si rozuměli. Ačkoli to byl rozvod kultivovaný a ve srovnání s krvavou balkánskou válkou, a mnohými v zahraničí obdivovaný, řada lidí se s ním nechtěla smířit a do dneška jen těžko smiřuje.

Po třiceti letech si však můžeme říci, že kvalitě vzájemných vztahů více prospěl než uškodil. Žijeme samostatně, ale rozumíme si možná víc než kdy dřív. Pomáháme si, navštěvujeme se, ale zároveň se jeden na druhého už nemůžeme vymlouvat. Dokážeme se vzájemně vnímat jako nejbližší přátelé i partneři. První návštěva prezidentů a premiérů směřuje vždy od nás na Slovensko a ze Slovenska do Česka.

Nechci dnes jen bilancovat třicet let, ale také se podívat na historický kontext. Stará pravda říká, že kdo nestuduje historii, je odsouzen jí opakovat. A ten, kdo ji studuje, je odsouzen k tomu se bezmocně dívat, jak ji ostatní opakují. Tím navazuji na svého předřečníka, věřím, že se dnes budeme vícekrát prolínat. Ale možná, že vzdor staré pravdě se pokusme z nedávné historie přece jen trochu poučit.

Oněch třicet let, jak já to vnímám, ukázalo, že demokracie není nic stálého, nic samozřejmého. Vidíme postupnou proměnu české politiky. To, co se dnes nazývá divokými devadesátkami, bylo také obdobím mimořádné světonázorové shody většiny obyvatel naší země. Devadesátá léta znamenala jasné směřování na Západ, vstup do NATO a nakročení do Evropské unie. Příhodně nazval politolog Lubomír Kopeček tuto dobu Érou nevinnosti.

Na sklonku devadesátých let přichází vystřízlivění. Zklamání z výsledků politiky polistopadových politických stran, z privatizačních skandálů a první větší krizi důvěry v politiky. Václav Havel to velice trefně pojmenovával, jak zde již bylo řečenou, blbou náladou. Zanedlouho dostala důvěra v zastupitelskou demokracii ještě větší ránu. Uzavření opoziční smlouvy mezi dvěma hlavními politickými rivaly vedlo k propadu důvěry v samotný smysl voleb. K následujícím volbám do Sněmovny pak přišlo o pětinu voličů méně. Doba vysoké občanské účasti byla na dlouhou dobu u konce.

Začala doba přešlapování, referendum o vstupu do Evropské unie sice ve výsledku dopadlo jednoznačně, tři čtvrtiny byly pro, ale zároveň přišlo k urnám pouze padesát pět procent voličů. Vybudovali jsme demokratické instituce a dosáhli jsme vysněného návratu do Evropy. Měli jsme etablované politické strany, pravidelně se opakující volby, fungující tržní ekonomiku, byli jsme členy NATO i Evropské unie. Ale současně jsme také přišli o společný cíl, o společný smysl národního snažení. Najednou, jako by nebylo kam směřovat. A v takovém okamžiku stačí málo. Ekonomická krize tehdy začala ve Spojených státech, ale brzy se dostala i k nám. Propad životní úrovně, nejistota

a obavy z budoucnosti. Vládní balíčky obsahující významné škrty ve státním rozpočtu. Následoval propad podpory demokracie na historicky nejnižší úroveň.

Zavedené strany začaly ztrácet podporu a na jejich místo začaly přicházet nové. A najednou, řada z nás jako by se nemohla rozhodnout: Je lepší demokracie, nebo spíše nějaká forma vláda pevné ruky? Patříme na Západ? Nebo snad patříme na Východ? A nebo někam mezi? S každou další novou výzvou jako by společenská nejistota sílila. Migrační krize z Blízkého východu, Covid, válka na Ukrajině, energetická krize. Sílící moc dezinformací a uzavírání se do sociálních bublin na internetu vše ještě posilují.

Právě v takové době nejistoty se musí odpovědné politické síly spojit. Opustit jednou provždy blouznění o prostoru a mostu mezi Východem a Západem, opustit jednou provždy iluzi, že budeme neintegrovaný nebo snad dokonce neutrální prosperující solitér, že budeme nějaké české Švýcarsko.

Jsem optimisticky laděným realistou. Přestože žijeme v době, kdy čelíme hybridním hrozbám, ovlivňování, drsným informačním manipulacím a zpochybňování základních demokratických hodnot, věřím, že odpovědná většina nepochybuje, zda máme pokračovat směrem západním nebo spojit svoji budoucnost s východními mocnostmi a jejich viděním světa. A jen připomínám, že tyto mocnosti nevidí nic odsouzeníhodného na vedení agresivní války proti suverénní zemi.

Proč to říkám? Protože příklon k západní kultuře není jen otázkou ekonomické prosperity nebo bezpečnosti. Příklon k Západu je i příklonem k hodnotám. K osobní svobodě, kdy nám stát a jeho instituce nepřikazují, jak máme žít, co si smíme myslet nebo co smíme říkat. Ke způsobům, jak mají mezi sebou vycházet státy a národy, mezi něž nepatří válka ani jiná agrese. K lidským právům a jejich skutečnému dodržování, které přináší jistotu a bezpečí každému z nás. K vládě práva a ne zlovůle autokratických vládců.

Každé A má ale také svoje B. Jsme připraveni a ochotni pro svobodu a demokracii sami za sebe něco udělat? Uvědomujeme si, že svoboda není svévole, ale nese s sebou i odpovědnost? Že lhostejnost je pro demokracii stejně nebezpečná jako její nepřátelé?

Tomáš Garrigue Masaryk pronesl známou větu: „Tož máme demokracii, teď ještě nějaké ty demokraty!“ Když jsme před čtyřmi lety diskutovali o zkušenostech ze třiceti let od listopadu 1989, zazněl i názor, že mhozí lidé po sametové revoluci vlastně ani nevolali po demokracii, kterou si ani neuměli dobře představit, ale chtěli se mít prostě jen lépe a mít více svobod.

A tím se vracíme k nutné rovnováze demokratických svobod a odpovědnosti. Jsme už po třiceti čtyřech letech odpovědnějšími demokraty? Vnímáme, že se každý můžeme, a měli bychom, se podílet na tom, jak naše země a životy vypadají? Nebo prostě jen počítáme s tím, že stát má povinnost se o nás všestranně postarat? Vedeme naše děti k tomu, aby byly demokraty? Aby si vážily vlastní svobody, ctily svobodu ostatních a vnímaly hodnoty, na kterých naše společnost stojí? A neměli bychom právě tímto směrem, k toleranci, kritickému myšlení, respektu k ostatním, víc obrátit naši výchovu v rodinách a ve školách?

Za těch více než třicet let prošla česká demokracie pozoruhodnými zákrutami. Znovu ale opakuji, jsem více optimistou než skeptikem. Přes „blbou náladu“, rozčarování a deziluze některých z nás, přes naše často rozdílné představy, jak má stát a jeho politická reprezentace fungovat a co nám má přinášet, přes nemalé rozdělení české společnosti na dva velké tábory, přes to všechno jsem za těch třicet let neviděl jediný faktický ani skutečně nebezpečný pokus zvrátit směr naší demokracie. Proto věřím, že Česko má nejen demokratickou minulost, ale bude mít také demokratickou budoucnost. Samo se to ale nestane, protože mít demokracie v dobré kondici není ani samozřejmé, ani bezpracné.

Demokracie není zadarmo. Demokracie vyžaduje permanentní práci a úsilí. Právě proto, že jde z podstaty o vládu lidu, vyžaduje, aby se co nejvíce občanů o veřejné mínění zajímalo, kriticky se nad ním zamýšlelo a hlavně, aby maximu z nás nebylo lhostejnými k tomu co se kolem nás děje, a na veřejném dění se také podílelo, ať už v obci kde bydlíme nebo na vyšší úrovni. Aktivní občan je základ dobře fungující demokracie. Demokracie je křehká květinka, o kterou se musíme svědomitě starat, aby nám dlouhodobě přinášela radost.

Děkuji vám za pozornost.

https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/verejna-vystoupeni-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-prilezitosti-30.-vyroci-ceske-republiky-17196